

ورزش و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

چکیده

کارکردهای ورزش در هزاره جدید سبب شده تا نگرش دولت‌ها به این پدیده نوین به عنوان ابزاری موثر در تسهیل و تسریع اهداف سیاسی-اقتصادی تقویت گردد. در میان مفاهیم مختلف مرتبط با ورزش، امنیت ملی را می‌توان یکی از مهمترین آنها دانست. هدف از پژوهش حاضر بررسی جایگاه ورزش در تقویت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران بود. پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها توصیفی از نوع کیفی بود؛ نمونه مطالعاتی برابر با جامعه آماری و برابر با ۱۳ متخصص حوزه علوم ورزشی و علوم سیاسی آشنا به مسائل امنیتی بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله برفی و دو دور تکنیک دلفی به اشباع نظری رسید. یافته‌های پژوهش حاضر نشان دادند ۴۱ مفهوم مرتبط با ورزش در تقویت ابعاد پنج‌گانه نظریه امنیتی کپنهاگ کارساز هستند؛ از میان مفاهیم مرتبط با امنیت زیست محیطی، تدوین و التزام به رعایت آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های زیست محیطی (۴/۸۸) مهمترین مفهوم، در بین مفاهیم امنیت اقتصادی افزایش گردشگری ورزشی (۴/۸۰)، افزایش قدرت نرم (۴/۹۱) در بین ابعاد امنیت سیاسی، بسیج عمومی و تهییج احساسات (۴/۶۹) مهمترین بعد امنیت نظامی و در نهایت بروز استعداد‌های اجتماعی (۴/۸۵) مهمترین مفهوم بعد امنیت اجتماعی در ترسیم جایگاه ورزش در تقویت امنیت ملی بود. از یک سو با توجه به پرمخاطب و جذاب بودن ورزش و از سوی دیگر با عنایت به چالش‌های مختلف امنیتی-ورزشی ایران از جمله تحریم‌های اقتصادی، حضور رژیم صهیونیستی در ورزش بین‌الملل، حضور زنان در ورزشگاه‌ها و پناهندگی ورزشکاران، ورزش می‌تواند به عنوان شمشیری دولبه نقشی پررنگ در تقویت یا تضعیف امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران داشته باشد.

کلید واژگان: تهدید نرم، قدرت، ورزش

Sports and National Security of the Islamic Republic of Iran

Abstract

The functions of sport in the new millennium have led governments to view this new phenomenon as an effective tool in facilitating and expanding political-economic goals. Among the various concepts related to sports, national security can be considered one of the most important. The purpose of this study was to investigate the position of sports in strengthening the national security of the Islamic Republic of Iran. The present study was descriptive in terms of applied purpose and in terms of data collection; The study sample was equal to the statistical population and equal to ۱۳ experts in the field of sports science and political science familiar with security issues, which was theoretically saturated using the snow hut sampling method and two rounds of Delphi technique. The findings of the present study showed that ۴۱ sports-related concepts are effective in reinforcing the five dimensions of Copenhagen security theory; Among the concepts related to environmental security, the development and commitment to comply with environmental regulations and guidelines (۴,۸۸) The most important concept, among the concepts of economic security, increasing sports tourism (۴,۸۰), increasing soft power (۴,۹۱) Among the dimensions of political security, public mobilization and arousal of emotions (۴,۶۹) was the most important dimension of military security and finally the emergence of social talents (۴,۸۵) was the most important concept of social security in drawing the position of sport in strengthening national security. On the one hand, considering the popularity and attractiveness of sports, and on the other hand, considering the various security-sports challenges in Iran, including economic sanctions, the presence of the Zionist regime in international sports, the presence of women in stadiums and asylum. Athletes, sport as a double-edged sword can play a colorful role in strengthening or weakening the national security of the Islamic Republic of Iran.

Keywords: Soft threat, Power, Sport

مقدمه

مفهوم امنیت ملی پرکاربردترین مفهوم در مطالعات امنیت است که از اضافه شدن واژه "ملی" به امنیت تشکیل شده است (بختیاری و صالح‌نیا، ۱۳۹۷). در واقع امنیت ملی شامل "تعقیب روانی و مادی ایمنی است و اصولاً جزء مسئولیت‌های حکومت‌های ملی است تا از تهدیدات مستقیم ناشی از خارج، نسبت به بقای رژیم‌ها، نظام شهروندی و شیوه زندگی شهروندان خود ممانعت به عمل آورند (قربان‌پور و قربان‌پور، ۱۳۹۷). تحولات نوظهور امروزی چالش‌های امنیتی جدیدی را نیز بوجود آورده است (بهرامی و عراقچی، ۱۳۹۶). همسو با این تغییرات بنیادی، امنیت کشورها نیز دستخوش تحول شده است. این تغییر به حدی اساسی است که گاه ادعا می‌شود به لحاظ ظهور بازیگران غیرملی در قالب نهادهای سیاسی و غیرسیاسی، ملی و فروملی امنیت بخش‌های مختلف یک کشور با چالش‌های گوناگونی روبرو می‌شوند (مبینی، یزدانی و امید، ۱۳۹۷). تهدید امنیت ملی تهدیدی است که کیفیت زندگی را برای اتباع کشور کاهش داده و ارزش‌های کسب شده و معنای ذهنی را مورد تهدید قرار می‌دهد (مقدم فر، ۱۳۹۸). ورزش به عنوان یکی از بازیگران غیرسیاسی ایجاد و تقویت امنیت، نقش بسزایی در توسعه اهداف سیاسی-امنیتی کشورها دارد؛ ورزش بواسطه ماهیت میان رشته‌ای و خاصیت همه گیرسند آن در تمامی ابعاد این نظریه نقشی کلیدی دارد. صرف نظر از ابعاد بهداشتی، اقتصادی، اجتماعی، سرگرمی و تفریحی ورزش و مسابقات ورزشی دارای نتایج سیاسی است که روابط دولت‌ها و گروه‌های سیاسی اجتماعی را تحت الشعاع قرار می‌دهد و با مفاهیمی چون قدرت ملی، رقابت، همگرایی، واگرایی، ستیز و منازعه، ناسیونالیسم و ملی گرایی، اتحاد و وحدت ملی و نظایر آن پیوند می‌خورد و بر نگرش و رفتار دولت‌ها و ملت‌ها نسبت به یکدیگر تاثیر می‌گذراند (اسکو و شجاعی، ۱۳۹۴). جکسون و همکاران^۱ (۱۹۹۸) نگرش دولت‌ها به ورزش را از حمایت فعالانه تا نادیده گرفتن آنها در نوسان می‌داند. از دید علیدوست قهفرخی و همکاران (۱۳۹۲) دولت‌ها بصورت کلی به شش دلیل زیر وارد ورزش می‌شوند:

- تشویق جوانان به مشارکت در فعالیت‌های ارزشمند اجتماعی
- ارتقای سلامت جامعه
- بهبود وضعیت آموزش، رشد شخصی و گسترش مشارکت عمومی،
- گسترش و تعمیم آداب اجتماعی و فرهنگی در عرصه عمومی
- کسب اعتبار ملی و بین‌المللی
- ایجاد تعامل بین مردم و دولت

بحث ورزش و امنیت در مطالعات پژوهشگران مختلف دارای دو بعد متفاوت است؛ نخست بسیاری از پژوهشگران به بررسی مسائل پیرامون امنیت بویژه امنیت رویدادهای ورزشی پرداخته که از آن جمله می‌توان به هولیهان و جیولیانوتی^۲ (۲۰۱۲) اشاره کرد که در مقاله‌ای با بررسی سیاست بازی‌های المپیک لندن ۲۰۱۲ و بطور خاص بحث امنیت این مسابقات، معتقدند موضوع تامین امنیت در ابر رویدادهای ورزشی به یکی از پرهزینه ترین مسائل این مسابقات تبدیل شده تا جایی که این هزینه در بازی‌های المپیک ۱۹۹۶ آتلانتا تنها ۱۰۸ میلیون دلار و در المپیک ۲۰۱۲ با افزایش حدوداً ۱۸ برابری به رقم خیره کننده ۱/۹۹ میلیارد دلار رسید. در پژوهشی دیگر کشمور و سلند^۳ (۲۰۱۸) در مقاله‌ای به بررسی حادثه ۱۳ نوامبر سال ۲۰۱۵ در ورزشگاه استادیوفرانس در زمان بازی فرانسه و آلمان پرداخته و معتقدند تروریسم بزرگترین خطر برای پرطرفدارترین رشته ورزشی دنیا است. در بعد ثانویه ورزش به عنوان مفهومی امنیت ساز در عرصه ملی و بین‌المللی مطرح که تاکنون کمتر پژوهشی در این حوزه صورت گرفته است؛ در این میان نظریه‌ها و

^۱ Jackson & et al

^۲ Houlihan & Giulionatti

^۳ Cashmore & Cleland

مکاتب مختلف و متعددی به بحث نرم امنیت ملی پرداخته‌اند؛ مکتب کپنهاگ به عنوان مفهومی کانونی از "تهدید وجودی" برای بررسی‌های امنیتی استفاده می‌نماید (مقدم فر، ۱۳۹۸). این مفهوم ناظر بر تهدیداتی است که موجودیت موضوع مورد نظر را به مخاطره می‌اندازد و آنرا با خطر اضمحلال، تخریب یا آسیب جدی روبرو می‌کند (نیکو و سویلی، ۱۳۹۶). این مکتب دارای ۵ بعد است (نیکو و سویلی، ۱۳۹۶):

الف) نظامی: موجودیت مورد تهدید در این بعد غالباً دولت است. دایره توانمندی اغلب نظامی و در حفاظت از تهدیدات نظامی داخلی و خارجی حکومت‌هاست. ورزش در خلال دوران جنگ سرد به عنوان اهرمی در دست کشورها به منظور نمایش برتری و تمایز مطرح بود. ورزش تا حدی در عرصه تقابل کشورها مهم بود که گریکس و لی (۲۰۱۳) المپیک را "جانشینی برای جنگ" می‌دانستند. از سوی دیگر رویدادهای ورزشی بزرگ مانند پیروزی تیم ملی هاکی روی یخ ایالات متحده بر شوروی سابق در ۱۹۸۰ باعث شد تا سرمربی این تیم نشان ملی را از رئیس جمهور وقت امریکایی‌ها دریافت کند (شریعی، ۱۳۹۴)؛ "جنگ فوتبال" نمونه دیگری است که از تقابل میان فوتبال‌بست‌های دو کشور السالوادور و هندوراس برآمده که آغازگر جنگ میان این دو کشور پس از مسابقه میان تیم‌های فوتبال آنها در مقدماتی جام جهانی ۱۹۷۰ بود؛ "خون در آب" تعبیری است که از تقابل ورزشکاران شوروی و مجارستان در رشته واترپلو در المپیک ۱۹۵۶ ملبورن یاد می‌شود که بدنال آن خصومت‌ها و دشمنی میان مردمان دو کشور افزایش یافت (واراناسی، ۲۰۱۷). عراق به عنوان نمونه‌ای دیگر، کشوری که شدیدترین اختلافات قومی و مذهبی را طی دهه اول و دوم قرن جدید تجربه کرده است از ورزش به عنوان اهرمی در راستای کاهش اثرات تخریبی جنگ استفاده کرده است؛ این کشور با کسب مقام چهارم فوتبال المپیک ۲۰۰۴ آتن، حضور در جام کنفدراسیون‌ها در سال ۲۰۰۹ و قهرمانی جام ملت‌های آسیا در سال ۲۰۰۷ توانست بسیاری از اثرات زیستی و روانی جنگ را بر مردمان خود کاهش دهد (هلمت و همکاران، ۱۳۹۴). در عصر جدید قرار گرفتن چینی‌ها در صدر رتبه بندی کشورهای حاضر در بازی‌های المپیک ۲۰۰۸ و بالاتر از کشورهای امریکا، روسیه و بریتانیا خود دلیل دیگری بر حس غرور نمایندگان این کشور در اجلاس اکسپو ۲۰۱۰ بود؛ یک هفته پس از حادثه سپتامبر سیاه (کشته شدن ورزشکاران اسرائیلی توسط گروهک فلسطینی) در جریان بازی‌های المپیک ۱۹۷۲ مونیخ، سخنگوی این گروهک در متنی اینچنین نوشت (خبیری و شریعی، ۱۳۹۴):

"یک بمب در کاخ سفید، یک مین در واتیکان، مرگ مائو تسه تانگ^۲، زلزله در پاریس و غیره هیچ کدام نمی‌توانست به اندازه آنچه در المپیک مونیخ اتفاق افتاد، مردم جهان را بیدار نماید."

در میان معدود پژوهش‌های انجام شده این حوزه می‌توان به پژوهش دمیترو و همکاران^۳ (۲۰۲۰) اشاره نمود که به بررسی اثرات ورزش‌های تیمی بر آمادگی جسمانی نیروهای تامین کننده امنیت ملی پرداخته و با بررسی سه رشته شنا، ژیمناستیک و بسکتبال معتقدند بسکتبال بیشترین تاثیر را بر آمادگی جسمانی نظامیان اکرایی داشته است. اکریمکو و همکاران^۴ (۲۰۲۱) نیز با بررسی تاثیرات ورزش بر سلامت روحی جسمی نیروهای نظامی اکرایی نشان دادند که کلاس‌های کراسفیت نقش بسزایی در سلامت قلب-عروق و سیستم عضلانی و تنفسی نظامیان دارد.

ب) سیاسی: تهدیدها علیه حاکمیت و ایدئولوژی دولت تعریف می‌شود؛ در واقع هر آنچه در شناسایی، مشروعیت یا اقتدار حاکمیت دولت لطمه وارد نماید. در میان ابعاد و کارکردهای نظامی ورزش، ورزش سیاسی را می‌توان راز سرگشاده^۵ ورزش جهان امروز دانست؛ گاهی پذیرش ورزش یک کشور توسط دیگر کشورها و یا برخی سازمان‌ها نشانه آشکاری بر استقلال سیاسی یک کشور/رژیم

^۱ Alternative to War

^۲ Mao Tse Tung

^۳ Dmytro & et al.

^۴ Okhrimanko & et al.

^۵ Open Secret

سیاسی تلقی می‌شود و می‌تواند به صورت مقدمه‌ای بر پذیرش سیاسی و حقوق آن کشور به صورت رسمی باشد؛ مانند آنچه در ۱۹۷۱ در قالب دیپلماسی پینگ پنگ روی داد و موجبات آغاز روابط دیپلماتیک سیاسی میان دو کشور چین و ایالات متحده گردید؛ در نمونه‌های دیگر، در المپیک ۱۹۷۶ مونترال به دلیل فشارهایی که از سوی جمهوری خلق چین اعمال شد، کانادا اجازه حضور به کاروان جمهوری خلق چین با نام «جمهوری چین» را داد و توافق شد که تایوان از پرچم جمهوری چین و سرود ملی جمهوری چین استفاده کند؛ با این حال تایوان مخالفت کرد و تا سال ۱۹۸۴ در این بازی‌ها حضور نیافت تا در نهایت با نام «چین تایپه» و با پرچم خود بازگشت. به عنوان نمونه‌های دیگر تشکیل تیم فوتبال الجزایر در بحبوحه جنگ این کشور با فرانسه و فراخوانی جبهه ملی آزادی بخش الجزایر مبنی بر بازگشت بازیکنان حرفه‌ای فوتبال الجزایر از ترکیب تیم ملی فرانسه، مقدمه‌ای بر استقلال این کشور در سال ۱۹۶۲ بود (دوستی، ۱۳۹۲). بسیاری از کشورها با پیام ساده "ما بازی نمی‌کنیم" اعتراض خود را نسبت به وضعیت سیاسی اعلام می‌نمایند؛ مانند اتفاقی که برای ایران پیش از انقلاب در المپیک ۱۹۸۰ مسکو افتاد و بدلیل اتحاد ایران با محور ایالات متحده و به بهانه تجاوز شوروی به خاک افغانستان این بازی‌ها را تحریم نمود؛ پس از انقلاب نیز ایران بازی‌های المپیک ۱۹۸۴ لس‌آنجلس را در راستای تحقق اهداف خود مبنی بر دکترین "نه شرقی نه غربی" تحریم تا به این ترتیب تنها کشوری باشد که هر دو دوره بازی‌های المپیک ۱۹۸۰ و ۱۹۸۴ را تحریم می‌نماید (خیبری و همکاران، ۱۳۹۴). در میان محدود پژوهش‌های انجام شده در این حوزه می‌توان به مطالعه جیولیوناتی و کلاسرا^۱ (۲۰۰۹) اشاره کرد که در مقاله‌ای به بررسی تحلیلی امنیت حاکمیتی و رویدادهای ورزشی پرداخته و معتقدند پس از حادثه ۱۱ سپتامبر چالش‌هایی مانند فقر، تبعیض اجتماعی، جرایم شهری، پرخاشگری تماشاگران و حملات تروریستی مهمترین عوامل تهدیدکننده برگزاری یک رویداد ورزشی هستند. ریوردان^۲ (۲۰۰۷) نیز تاثیرات حکومت کمونیستی بر ورزش یک کشور را بررسی و معتقد است پس از فروپاشی شوروی و استقلال کشورهای بلوک شرق اروپا، هنوز اثرات این نوع حاکمیت بر تساوی حقوق زنان و جنبش‌های اجتماعی در کشورهای مانند چین، کوبا، کره شمالی و تاحدودی ویتنام، آلبانی و کامبوج دیده می‌شود.

ج) اقتصادی: مشخص کردن حدود و ثغور در این حوزه کمی مشکل است؛ این بعد با دو بعد قبلی ارتباط تنگاتنگی دارد. اما شاید پررنگ‌ترین نقش ورزش در میان ابعاد مختلف امنیت را بتوان در توسعه امنیت اقتصادی کشورها بتوان دید؛ حضور پررنگ کشورهای مختلف بویژه کشورهای اقتصاد نوظهور یا بریکس (برزیل، چین، روسیه، هند و آفریقای جنوبی) در عرصه ورزش و کسب میزبانی‌های مختلف (مانند برزیل که ضمن تعریف دهه ورزش در بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ میزبانی رویدادهای مختلفی مانند قهرمانی دو و میدانی جهان، جام جهانی فوتبال ۲۰۱۴، المپیک ۲۰۱۶ ریو و غیره) در استفاده از ورزش به عنوان پدیده‌ای که در قالب "میراث"^۳ میزبانی رویدادهای ورزشی می‌تواند به توسعه زیرساخت‌های شهری منجر گردد کاملاً نمایان است. ورزش به عنوان ششمین صنعت دنیا در کشوری مانند ایالات متحده به عنوان صنعتی میلیارد دلاری مطرح که با رشد ۵۰ درصدی در طول یک دهه و اشتغال مستقیم و غیر مستقیم قریب به شش میلیون نفر سبب گسترش موقعیت‌های شغلی و افزایش گردش مالی شده است؛ این درحالیست که تا سال ۲۰۵۰ پس از انرژی و صنعت خودرو، ورزش به سومین صنعت پرسود دنیا تبدیل خواهد شد (راتن^۴، ۲۰۱۹). آنت و همکاران (۱۳۹۲) در یکی از محدود پژوهش‌های صورت گرفته، تهدید اقتصادی ادراک شده را از جمله عوامل تهدیدکننده کارگران صنایع داخلی در از دست دادن شغل یا کاهش درآمد گزارش کرده که ریشه آن در واردات و خرید محصولات وارداتی است که در این میان کالاها و محصولات ورزشی داخلی می‌تواند نقش بسزایی در تعدیل فشار آن داشته باشد.

^۱ Giulianotti & Klauser

^۲ Riordan

^۳ Legacy

^۴ Rotten

(د) هویت و انسجام اجتماعی_ فرهنگی: هدف مرجع امنیت در بخش اجتماعی هویت است. با در نظر گرفتن ماهیت محافظه کارانه هویت همواره می‌توان چالش‌ها و تغییرات را تهدیدی برای هویت ترسیم کرد. زیرا که ما دیگر "خودمان" نخواهیم بود. دو عامل اساسی در تبدیل مسائل هویتی به تهدید وجودی و امنیتی شدن آن نقش دارد: (۱) مسئله تصورات صاحبان هویت و اینکه حساسیت آنها به چیست؟ (۲) از نظر این مکتب صرفاً زمانی تهدیدات اجتماعی به تهدیدات وجودی منجر می‌شود که به کشمکش و منازعه میان دولت‌ها دامن بزند. در بحث فرهنگی نیز ورزش را می‌توان درشت مولفه توسعه فرهنگی در نظر گرفت؛ کاسترو (۲۰۱۳) سه نقش (۱) ورزش بعنوان وسیله‌ای برای تحقق قدرت نرم، (۲) رشته‌های ورزشی بعنوان وسیله‌ای برای تقارب گفتمان‌ها و انسجام جوامع چند ملیتی و (۳) رشته‌های ورزشی بعنوان ابزاری برای ترویج روابط صلح آمیز در سطح بین‌المللی را به عنوان مهمترین مفاهیم در تقویت فرهنگ می‌داند. ورزش به عنوان قسمتی از منابع فرهنگی قدرت نرم یک کشور به شمار می‌آید که در کنار سایر تبادلات فرهنگی (دانش، زبان و هنر) به توسعه و تقویت روابط میان دولت‌ها کمک می‌نماید (مورای، ۲۰۱۸). ورزش ابزار مفید و موثری برای نزدیک کردن خرده فرهنگ‌ها به یکدیگر است. حتی در دورافتاده‌ترین مناطق یا روستایی در دل جنگل‌های آمازون نمی‌توانید از اخبار و مباحث ورزشی فرار کنید. مردم درباره لیگ کالج ایتالیا، ساو پائولوی برزیل صحبت می‌کنند و شهروندان تولوزی^۱ با یکدیگر درباره ان.بی.ای صحبت می‌کنند (پیگمن و راف، ۲۰۱۸). در مسابقات جهانی اهتراز پرچم و پخش سرود ملی یک کشور بدنبال پیروزی ورزشکاران وابسته به خرده فرهنگ‌های مختلف و یا فرهنگ آن کشور بازگوکننده وحدت ملی در آن کشور است. به عنوان نمونه قهرمانی فرانسه در جام‌های جهانی ۱۹۹۸ فرانسه و ۲۰۱۸ روسیه در حالیکه اکثر بازیکنان بزرگ این تیم مانند زیدان، مکه لهله و پوگبا تابعیت فرانسوی -آفریقایی داشتند خود سبب تحکیم روابط میان شهروندان فرانسوی با کشورهای تابعه آن دولت گردید (خیری و همکاران، ۱۳۹۴). نلسون ماندلای فقید از ورزش به عنوان پدیده‌ای فرهنگی که ظرفیت لازم را برای تغییر جهان دارد، یاد می‌کند. وی درباره ورزش می‌گوید:

"ورزش با جوانان با زبان واحد حرف می‌زند؛ ورزش از همه دولت‌ها برای از میان برداشتن موانع نژاد پرستانه قدرتمندتر است". ارتباط امنیت اجتماعی و ورزش را می‌توان به تیغی دولبه تشبیه نمود که از یک سو نقش آن در تقویت انسجام اجتماعی و از سوی دیگر ابزاری برای شورش و آشوب مانند آنچه هولیگان‌ها در مسابقات فوتبال اروپا انجام می‌دهند در نظر گرفت؛ ورزش علاوه بر تیم سازی دارای نکات مثبت فراوانی است به گونه‌ای که زمینه‌ساز ایجاد روابط اجتماعی دوستانه در بین اعضای یک تیم می‌شود؛ مضافاً ورزش سبب فهم و شناخت ارزش‌های حاکم بر جامعه، مشارکت و تشریک مساعی برای دستیابی به پیروزی و مقابله با شکست شده که در نهایت در بروز شخصیت اجتماعی، احترام متقابل اجتماعی، تقسیم کار و اهداف مشترک اجتماعی نقش بسزایی دارد. صاحب‌نظران حوزه جامعه‌شناسی، روانشناسی، علوم ورزشی و مدیریت کارکردهای اجتماعی مختلفی را برای ورزش گزارش کرده‌اند که به شکل خلاصه می‌توان آنها را در موارد زیر دسته‌بندی کرد (آنت و همکاران، ۱۳۹۲):

- فراهم کردن زمینه‌های مناسب برای مشارکت در فعالیت‌های سالم اجتماعی در اوقات فراغت
- افزایش قدرت تصمیم‌گیری صحیح و عادلانه در برخورد با مسایل اجتماعی مختلف
- تقویت حس نوع‌دوستی و انسانیت
- پرورش روحیه جوانمردی و توان رهبری
- پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی
- تقویت مسئولیت‌پذیری و قانون‌گرایی
- داشتن هدف واحد و تلاش برای تحقق آن بصورت گروهی
- درک انتقال و درونی‌سازی هنجارهای جمعی و ارزش‌های اجتماعی

^۱ Toulouse

۵) محیط زیست: این بعد انواع موجودات، اقلیم آب و هوایی، سوخت‌های فسیلی و غیره را شامل می‌شود؛ از یک سو ورزش در پایداری محیط زیست به عنوان یکی دیگر از ستون‌های امنیت ملی نقش مهمی دارد؛ از سوی دیگر محیط زیست به عنوان یکی از ارکان سه گانه پایداری و به عنوان بعد پررنگ منشور المپیک نقش بسزایی در تقویت امنیت ملی دارد؛ در سال ۱۹۹۴ و پس از پایان المپیک زمستانی لیل هامر نروژ، سامارائو رییس وقت کمیته بین المللی المپیک تفاهم نامه همکاری را با سازمان ملل متحد در سال ۱۹۹۵ امضا و کمیته ورزش و محیط زیست در این نهاد بین‌المللی تاسیس گردید؛ پس از آن محیط زیست بدنیاال ورزش و فرهنگ به عنوان سومین رکن المپیزم مطرح گردید (خبیری و همکاران، ۱۳۹۴). بازی‌های المپیک به عنوان بزرگترین رویداد بشری و ورزشی جهان به حفظ محیط زیست تاکید دارد تا جایی که شعار المپیک ۲۰۰ سیدنی "المپیک سبز" و شعار المپیک ۲۰۱۲ لندن "المپیک سبز سبز" بود (مورای، ۲۰۱۸). تجربیات جهانی ورزش و محیط زیست نشان داده است که از اوایل دهه ۲۰۰۰ میلادی عملکرد مدیران ورزشی و سازندگان تجهیزات و وسایل ورزشی بر محیط زیست تاکید ویژه‌ای دارند؛ ابعاد مختلف مانند آلودگی آب و هوا، سروصدای زیاد، آلودگی نوری، ترافیک، استفاده از منابع طبیعی تجدید ناپذیر مانند آب، کاغذ، چوب، تولید گازهای گلخانه‌ای بر اثر استفاده از وسایل برقی سوراخ شدن لایه اوزون در اثر به کارگیری تجهیزات سرمایشی، استفاده از مواد شیمیایی و آفت-کش‌ها در زمین‌های چمن؛ استخرها و مصرف بیش از حد آب و غیره از جمله این موارد است (نظام‌دوست، ۱۳۹۲). دالس و سودرمن^۱ (۲۰۱۰) جام جهانی فوتبال ۲۰۰۶ آلمان را اولین دوره مسابقاتی می‌دانند که با طراحی سبز در چهار حوزه آب، زباله، انرژی و حمل و نقل تلاش کرد تا محیط زیست کمترین آسیب را در برگزاری این مسابقات ببیند. مالن، استیونز و آدامز^۲ (۲۰۱۵) موانع ساختاری، سازمان یافته و فرهنگی را از جمله مهمترین موانع راه اندازی جنبش سبز در رویدادهای ورزشی می‌دانند. پریوس^۳ (۲۰۱۳)، مشارکت در رویدادهای ورزشی را مهمترین عامل ایجاد میراث سبز برای شهر/کشور میزبان می‌داند؛ او در ارزیابی خود اظهار داشت که محتوای برنامه‌های سبز و زیست محیطی دامنه وسیعی را شامل می‌شود که موارد زیادی چون کاهش تولید کربن تا استفاده از انرژی خورشیدی برای حمل و نقل عمومی را در بر می‌گیرد. او پیشنهاد کرد که اولین گام برای برگزاری زیست محیطی رویدادهای ورزشی زمانی برداشته می‌شود که مسئولان برگزاری محیط زیست را به عنوان یک راهبر در برنامه خود قرار دهند؛ از دید وی دومین گام در برگزاری سبز رویدادهای ورزشی آنست که نامزدها به و تعهدات خود در این زمینه پایبند باشند؛ اختیاری و همکاران (۱۳۹۷) معتقدند مشارکت اجتماعی مردم در حوزه محیط زیست زمانی عینیت پیدا می‌نماید که مردم بدانند چه مخاطراتی محیط‌زیست آنها را تهدید می‌نماید؛ علت آن چیست و چگونه می‌توان با بهبود عملکرد یا تغییر رفتار به رفع آنها کمک نمود. پویس سه شبه‌های بدون خودرو، راه اندازی رشته‌های نوین مانند پاک‌ورزی، تبلیغات رسانه‌ای برای "ایران فعال" به ویژه در برنامه‌های ورزشی و سایر فعالیت‌های آموزشی مهمترین عامل در برانگیختن افراد در جهت ارتباط بین ورزش و محیط زیست است.

در واقع ورزش امروزه یکی از مصادیق اقتدار ملی کشورها توانسته جایگاهی بی‌بدیل برای نمایش پرستیژ بین المللی یک کشور ایفا نماید که نمونه آنرا در بین کشورهای عرب زبان حوزه خلیج فارس بویژه بحرین (میزبانی فرمول ۱)، قطر، امارات و غیره دید. بنظر می‌رسد ورزش جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از ۲۰۶ عضو کمیته ملی المپیک در سال‌های اخیر با چالش‌های سیاسی-امنیتی مختلفی مواجه شده است که از جمله می‌توان به بحث تحریم‌های ورزشی، مهاجرت ورزشکاران نخبه و حضور نمایندگان رژیم صهیونیستی در عرصه بین الملل اشاره نمود؛ در این بین مکتب کپنهاگ به عنوان نگرشی منعطف نسبت به امنیت کشورها توانسته در سال‌های اخیر پژوهش‌های مختلفی را تبیین که بنظر می‌رسد با توجه به نگرش نرم به امنیت می‌تواند از ورزش به عنوان اهرمی برای واگویی کارکردهای تهدیدهای وجودی ورزش برای امنیت جمهوری اسلامی ایران در صورت عدم توجه استفاده شود. در واقع جمهوری اسلامی ایران بایستی در برابر چالش‌ها و تهدیدات چندوجهی ورزش امروز جهان با اتخاذ راهبردهای چندلایه و

^۱ Dolles & Suderman

^۲ Mallen, Stevens and Adams

^۳ Preuss

سیاست‌های چندگانه به اهداف کلان حکومتی خود دست یابد؛ لذا پژوهش حاضر بدنبال پاسخ به این سوال است که ورزش در برهه حساس کنونی چه نقشی در تقویت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران دارد؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با رویکردی کیفی ضمن استفاده از تکنیک دلفی و مصاحبه با ۱۳ خبره با استفاده از شیوه نمونه‌گیری گلوله‌برفی در زمینه ورزش و امنیت ملی، تلاش کرد تا به این سوال پاسخ دهد که بطور کلی جایگاه ورزش در تقویت امنیت ملی ایران چگونه است؟ مضافاً سوالات پژوهش حاضر عبارتند از: جایگاه ورزش در تقویت امنیت فرهنگی-اجتماعی جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟ جایگاه ورزش در تقویت امنیت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟ جایگاه ورزش در تقویت امنیت سیاسی جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟ جایگاه ورزش در تقویت امنیت محیط زیست جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟ و در نهایت جایگاه ورزش در تقویت امنیت نظامی جمهوری اسلامی ایران چگونه است؟

داده‌های اولیه این پژوهش شامل آمار مراکز معتبر داخلی و خارجی و نتایج همسو پژوهش‌های معتبر است. در این پژوهش کیفی پس از اجرای ۲ مرحله تکنیک دلفی اجماع لازم میان متخصصین به دست آمد و نتیجه فرآیند منجر به استخراج ۴۱ مفهوم نهایی بسیار مهم گردید که مدل شماتیک آن در شکل ۱ آمده است.

شیوه انجام تحلیل داده‌ها در این پژوهش بدین گونه بود که پس آماده‌سازی و خوانش متن مقالات، کتب، یادداشت‌های منتخب، مفاهیم کلیدی به تفکیک هر اثر احصاء شد. سپس مفاهیم کلیدی بر حسب وجوه اشتراک و افتراق به یک سطح بالاتر، در قالب زیر مقوله‌های ثانویه دسته‌بندی شدند. در گام بعدی، زیرمقوله‌های ثانویه نیز بر اساس شباهت‌ها و تفاوت‌ها در مجموعه زیر مولفه‌های فرعی اولیه جای گرفتند. سپس دیاگرام مفهومی یافته‌ها ترسیم شد. پس از هماهنگی با مجموعه خبرگان با ارائه پرسشنامه و بر اساس همکاری تمامی آنها، نظرات خبرگان در دور اول جمع‌آوری گردید. پس از تحلیل متون مصاحبه یافته‌های اولیه اصلاح گردید؛ با توجه به طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت، می‌توان گفت میانگین بیش از ۴ بیانگر اهمیت زیاد مفهوم، میانگین بالای ۳/۷۵ نشانه اهمیت دار بودن موضوع، میانگین کمتر از ۳/۷۵ نشانه کم اهمیت بودن و امتیاز کمتر از ۳ نشانه اهمیت بسیار پایین مفهوم است (کولی، ۲۰۱۱). در خصوص آستانه توافق در روش دلفی اختلاف نظرهایی وجود دارد اما عموماً اتفاق نظر در حدود ۷۰ درصد را نشانه دستیابی به اجماع می‌دانند (هانگ و همکاران، ۲۰۰۸). از آنجا که دور دوم دلفی در این پژوهش هر دو شرط را ارضا نمودند لذا اجماع در فرآیند دلفی با تقریب بسیار خوبی بدست آمد.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱ نشان‌دهنده ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه مطالعاتی است؛ طبق این جدول اعضای گروه خبرگان دلفی شامل سه گروه اعضای هیات علمی علوم ورزشی و علوم سیاسی، مدیران دستگاه وزارت خارجه و مدیران ورزش صاحب اثر (کتاب، مقاله، یادداشت، مصاحبه) در حوزه ورزش و امنیت ملی بودند؛ سایر یافته‌ها در جدول ۱ آمده است:

جدول ۱. یافته‌های جمعیت‌شناختی نمونه مطالعاتی

شاخص	وضعیت	تعداد	درصد	شاخص	وضعیت	تعداد	درصد
	مدیران عالی ورزش کشور	۴	۳۰/۷		کمتر از ۳۰ سال	۱	۷/۶
وضعیت شغلی	مدیران وزارت امورخارجه	۲	۱۵/۳	وضعیت سنی	۴۰ تا ۳۰	۲	۱۵/۳
	اعضای هیات علمی	۷	۵۳/۸		۵۰ تا ۴۱	۲	۱۵/۳
وضعیت تحصیلی	دکتری	۱۱	۸۴/۶	۶۰ تا ۵۱	۵	۳۸/۴	
	کارشناسی ارشد	۲	۱۵/۳	۶۱ به بالا	۳	۲۳	

بر اساس روش‌شناسی، در دور اول دلفی از میان ۴۶ مفهوم ۴ مفهوم به‌عنوان شاخص بسیار کم اهمیت، ۶ مفهوم قابل بحث و ۳۶ مفهوم مهم و بسیار مهم شناخته شدند. علاوه بر این با توجه به نیمه باز بودن پرسشنامه، کیفیت پرسشنامه مورد تایید خبرگان قرار گرفت که این خود نشانه‌روایی است. در دور دوم دلفی کلیه نتایج دور اول به همراه پرسشنامه در اختیار خبرگان قرار گرفت؛ بر اساس نظر خبرگان در دور دوم ۵ شاخص به‌عنوان شاخص کم اهمیت و بقیه شاخص‌ها (۴۱) به‌عنوان عوامل مهم و بسیار مهم چالش‌های امنیتی ورزش ایران شناخته شدند. با توجه به جدول ۲، ۱۹ مفهوم با کسب میانگین امتیازی بالاتر از ۳/۷۵ در دو دور دلفی به‌عنوان مفهوم‌های بسیار مهم و مهم به‌دست آمدند. با توجه به جدول ۲، از میان مفاهیم مرتبط با امنیت زیست محیطی، تدوین و التزام به رعایت آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های زیست محیطی (۴/۸۸) مهمترین مفهوم، در بین مفاهیم امنیت اقتصادی افزایش گردشگری ورزشی (۴/۸۰)، افزایش قدرت نرم (۴/۹۱) در بین ابعاد امنیت سیاسی، بسیج عمومی و تهییج احساسات (۴/۶۹) مهمترین بعد امنیت نظامی و در نهایت بروز استعداد‌های اجتماعی (۴/۸۵) مهمترین مفهوم بعد امنیت اجتماعی در مدل شکل‌گیری جایگاه ورزش در توسعه امنیت ملی بود. سایر یافته‌ها در جدول ۲ آمده است:

جدول ۲. یافته‌های حاصل از مصاحبه‌های کیفی با نمونه مطالعاتی

شاخص	مفاهیم	میانگین دور اول	انحراف معیار دور اول	میانگین دور دوم	انحراف معیار دور دوم	نفرات
امنیت زیست محیطی	آموزش حفظ زیست محیطی ورزشکاران رده‌های سنی پایه (نونهالان، نوجوانان)	۳/۸۳	۰/۷۶	۳/۸۲	۰/۸۱	P۳, P۴, P۶
	توسعه همکاری‌های فی‌مابین وزارت ورزش و جوانان، سازمان محیط زیست و غیره	۲/۷۴	۰/۸۷	۲/۳۳	۰/۶۵	P۱, P۲, P۹
	جذب مشارکت ورزشکاران نخبه در قالب سفیران زیست محیط	۴/۶۴	۰/۶۶	۴/۲۹	۰/۶۳	P۵, P۶, P۹, P۱۳
	مطالعه تطبیقی و الگوگیری از سایر کشورهای موفق مانند استرالیا، انگلیس و غیره	۴/۰۹	۰/۵۹	۴/۵۹	۰/۷۲	P۱, P۲, P۱۲

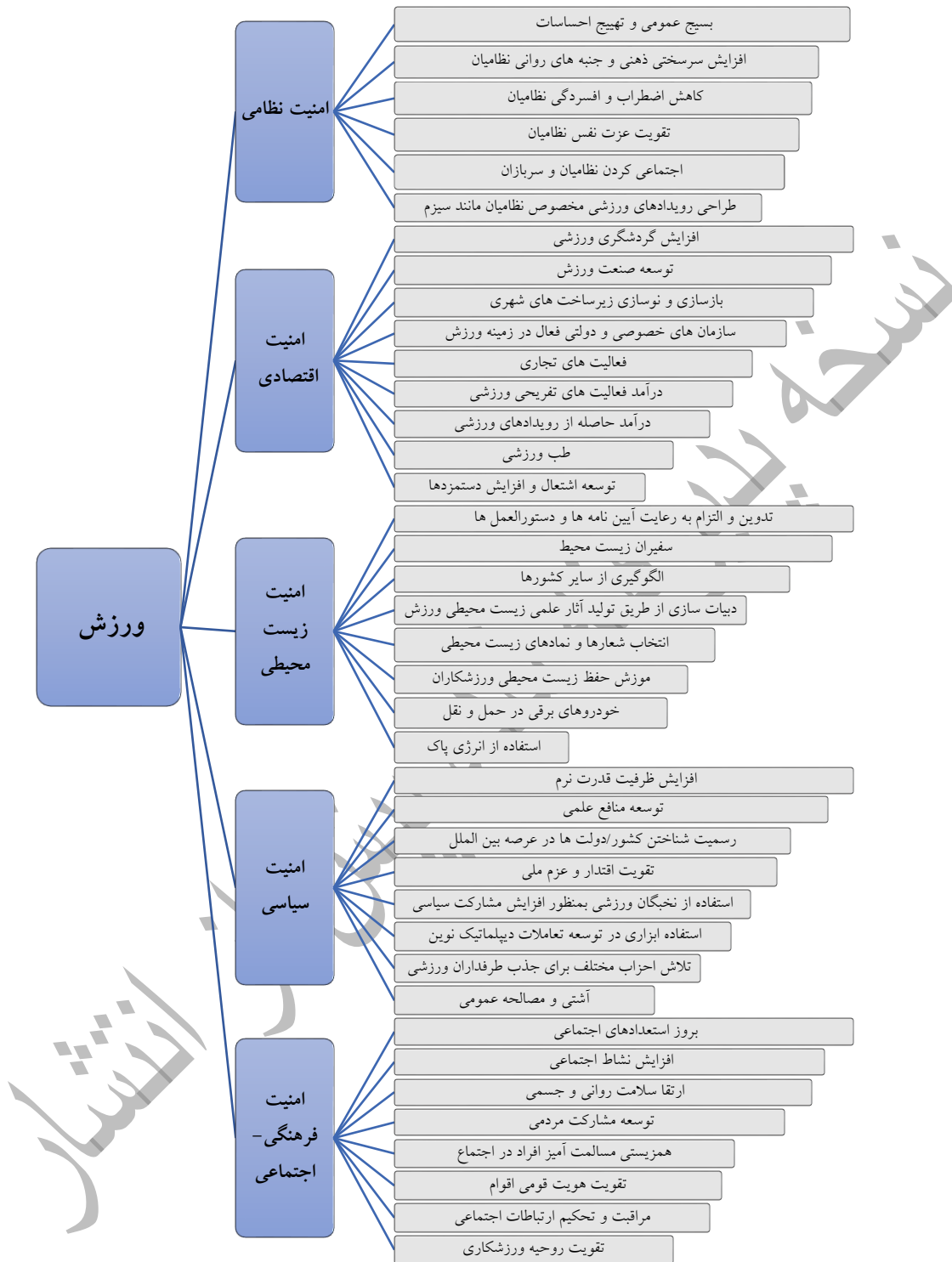
P۳, P۵, P۸, P۱۱	۰/۶۱	۳/۷۵	۰/۷۸	۳/۸۸	انتخاب شعارها و نمادهای زیست محیطی در رویدادهای ورزشی پرمخاطب
P۸, P۹, P۱۰, P۱۲	۰/۵۸	۴/۴۱	۰/۸۱	۴/۸۸	تدوین و التزام به رعایت آیین نامه‌ها و دستورالعمل‌های زیست محیطی (دفع پسماند ورزشگاه‌ها و غیره)
P۱, P۳, P۱۲	۰/۸۴	۳/۸۸	۰/۸۴	۳/۵۷	استفاده از خودروهای برقی در حمل و نقل بازیکنان و تماشاگران در رویدادهای ورزشی
P۲, P۶, P۹, P۱۳, P۱۴	۰/۸۱	۳/۵۹	۰/۶۲	۳/۴۴	استفاده از انرژی پاک در روشنایی، گرمایش، سرمایش
P۳, P۹, P۱۲	۰/۷۴	۴/۱۲	۰/۶۷	۴/۰۳	ادبیات سازی از طریق تولید آثار علمی زیست محیطی ورزش مختلف در نهادهای فراگیر مانند وزارت آموزش پرورش، وزارت ورزش و جوانان
P۶, P۹, P۱۳	۰/۸۱	۳/۴۸	۰/۵۹	۳/۵۵	توسعه اشتغال و افزایش دستمزدها (مربی، داور، پروژه های کلان ورزشی، رستوران های ورزشگاه ها و ...)
P۲, P۳, P۱۱	۰/۶۶	۶/۶۵	۰/۷۷	۴/۸۰	افزایش گردشگری ورزشی (تماشاگران داخل استادیوم یا گردشگران مقصد ورزشی)
P۸, P۱۰, P۱۱, P۱۲, P۱۳	۰/۵۹	۴/۸۰	۰/۸۳	۴/۷۹	توسعه صنعت ورزش
P۱, P۳, P۵, P۱۰	۰/۷۸	۴/۰۲	۰/۶۱	۴/۶۶	بازسازی و نوسازی زیرساخت های شهری (هتل ها، حمل و نقل، مخابرات و ...)
P۵, P۹, P۱۰	۰/۸۱	۴/۸۵	۰/۷۲	۴/۵۱	سازمان های خصوصی و دولتی فعال در زمینه ورزش (شهرداری، بسج، کمیته ملی المپیک و ...)
P۷, P۸, P۱۳	۰/۸۴	۳/۷۲	۰/۷۴	۳/۶۴	درآمد فعالیت های تفریحی ورزشی (موزه های ورزشی، بخش خصوصی ورزش و ..)
P۵, P۷, P۱۰, P۲	۰/۶۶	۳/۹۰	۰/۵۹	۳/۵۹	طب ورزشی (آزمایشگاه های رکات اصلاحی، کلینیک های خدمات تغذیه ای، و ..)
P۲, P۳, P۸, P۹	۰/۶۷	۳/۶۶	۰/۸۴	۳/۹۹	فعالیت های تجاری (نمایشگاه تجهیزات ورزشی، موسسات بازرگانی ورزشی و ...)
P۱, P۲, P۹, P۱۰	۰/۵۹	۳/۸۵	۰/۸۱	۳/۶۰	درآمد حاصله از رویدادهای ورزشی مانند بلیط فروشی، حامیان مالی و ...
P۴, P۵, P۹, P۱۲	۰/۸۷	۴/۸۸	۰/۶۹	۴/۹۱	افزایش ظرفیت قدرت نرم
P۱, P۴, P۷, P۸	۰/۶۶	۳/۵۹	۰/۸۴	۳/۷۱	تقویت اقتدار و عزم ملی
P۶, P۷, P۱۱, P۱	۰/۵۴	۴/۶۶	۰/۸۱	۴/۸۲	توسعه منافع علمی
P۱, P۳, P۵, P۹	۰/۸۱	۳/۱۳	۰/۸۷	۳/۳۳	تقویت دولت-ملت سازی
P۲, P۳, P۱۱	۰/۷۴	۳/۴۵	۰/۷۴	۳/۲۹	تلاش احزاب مختلف برای جذب طرفداران ورزشی
P۹, P۱۰, P۱۲	۰/۸۰	۴/۷۸	۰/۷۶	۴/۵۹	رسمیت شناختن کشور/دولت ها در عرصه بین الملل
P۱, P۶, P۱۰, P۵	۰/۵۵	۲/۷۵	۰/۶۵	۲/۷۵	ساخت و توسعه همون ملی
P۳, P۶, P۹	۰/۷۳	۳/۸۸	۰/۶۳	۳/۲۱	آشتی و مصالحه عمومی
P۵, P۶	۰/۹۱	۲/۵۹	۰/۷۰	۲/۸۸	تقویت ایدئولوژی حاکمیت

P۴, P۹, P۱۰	۰/۸۸	۳/۶۶	۰/۶۱	۳/۵۹	استفاده ابزاری در توسعه تعاملات دیپلماتیک نوین
P۲, P۱۰, P۱۳	۰/۷۶	۳/۴۳	۰/۵۸	۳/۶۶	استفاده از نخبگان ورزشی بمنظور افزایش مشارکت سیاسی
P۳, P۴, P۶	۰/۷۲	۳/۴۵	۰/۸۸	۳/۱۳	تقویت حس برتری جویی نظامیان
P۱, P۲, P۹	۰/۷۶	۳/۸۳	۰/۸۱	۳/۴۵	طراحی رویدادهای ورزشی مخصوص نظامیان مانند سیزم
P۵, P۶, P۹, P۱۳	۰/۶۸	۳/۷۴	۰/۷۴	۳/۹۸	تقویت عزت نفس نظامیان
P۱, P۲, P۱۲	۰/۸۱	۴/۱۴	۰/۸۶	۴/۰۵	کاهش اضطراب و افسردگی نظامیان
P۳, P۵, P۸, P۱۱	۰/۷۴	۴/۲۹	۰/۵۵	۴/۶۹	بسیج عمومی و تهییج احساسات
P۸, P۹,	۰/۸۲	۴/۱۸	۰/۷۳	۴/۱۴	افزایش سرسختی ذهنی و جنبه های روانی نظامیان
P۱, P۳, P۱۲	۰/۷۸	۳/۸۸	۰/۹۱	۳/۴۸	اجتماعی کردن نظامیان و سربازان
P۲, P۶, P۹, P۱۳, P۱۴	۰/۸۱	۳/۵۷	۰/۸۸	۳/۶۵	تقویت هویت قومی اقوام
P۳, P۹, P۱۲	۰/۸۴	۳/۸۳	۰/۸۳	۳/۸۰	همزیستی مسالمت آمیز افراد در اجتماع
P۶, P۹, P۱۳	۰/۶۲	۳/۰۴	۰/۷۲	۳/۰۲	تقویت حضور زنان در اجتماع
P۲, P۳, P۱۱	۰/۶۷	۳/۶۴	۰/۷۶	۳/۸۵	توسعه مشارکت مردمی
P۲, P۸, P۱۱	۰/۶۱	۴/۵۹	۰/۶۸	۴/۷۲	افزایش نشاط اجتماعی
P۸, P۱۰,	۰/۷۷	۲/۸۸	۰/۵۸	۲/۹۰	ابزاری برای کنترل اجتماع
P۱, P۳, P۵, P۱۰	۰/۸۳	۴/۵۸	۰/۶۴	۴/۶۶	ارتقا سلامت روانی و جسمی
P۵, P۹, P۱۰	۰/۷۴	۴/۵۷	۰/۸۳	۴/۸۵	بروز استعداد های اجتماعی
P۷, P۸, P۱۳	۰/۷۸	۳/۸۳	۰/۷۵	۳/۵۹	مراقبت و تحکیم ارتباطات اجتماعی
P۵, P۷, P۱۰, P۲	۰/۸۴	۳/۲۴	۰/۵۹	۳/۲۹	تقویت روحیه ورزشکاری و پرورش اخلاق انسانی

امینیت نظامی

امینیت اجتماعی

در نهایت با استفاده از یافته های جدول ۲، مدل شماتیک مورد مطالعاتی به ترتیب اهمیت و میانگین هر کدام از مفاهیم اثر گذار ورزش بر تامین امنیت در شکل زیر آمده است:

شکل ۱. مدل شماتیک جایگاه ورزش در تامین امنیت (به ترتیب میانگین)

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر تلاش داشت تا با رویکردی نوین به ورزش به عنوان مفهومی امنیت ساز و بررسی جایگاه ورزش و تقویت امنیت کشورها از منظر نظریه کپنهاگ پردازد؛ پنج بعد اصلی این نظریه شامل امنیت نظامی، امنیت سیاسی، امنیت اقتصادی، امنیت اجتماعی و فرهنگی، و امنیت محیط زیست مورد بررسی و جایگاه ورزش در هر کدام بر اساس تجربیات جهانی و مصاحبه با متخصصین امر به عنوان نمونه مطالعاتی مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که از دید نمونه مطالعاتی بسیج عمومی و تهییج احساسات (۴/۶۹)، جنبه‌های روانی نظامیان (۴/۱۴) و کاهش اضطراب و افسردگی نظامیان (۴/۰۵) به عنوان مهمترین ابعاد امنیت نظامی در بستر ورزش مطرح است؛ در واقع به رغم بعد سخت نظامی گری و شرایط دشوار سخت‌افزار جنگی، ورزش به عنوان مفهومی نرم می‌تواند اهرمی در راستای برانگیختن احساسات و فرمانبری بهینه نظامیان باشد؛ به علاوه ورزش به عنوان یکی از مولفه‌های اصلی تامین سلامت جسم و روان نقشی پررنگ در تمرینات منابع انسانی نیروهای نظامی داشته که لزوم توجه به این مقوله در تامین امنیت نظامی کشور را دو چندان می‌کند؛ مانند آنچه در جهان و در قالب مسابقات ارتش‌های جهان (سیزم) روی می‌دهد، نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران نیز می‌توانند با راه اندازی و تقویت جشنواره‌های ورزشی مختلف بر اساس مهارت‌های ورزشی مورد نیاز نظامیان مانند مسابقات سه گانه (دوچرخه سواری، دو و میدانی، شنا) و پنجگانه (تیراندازی، اسب سواری، دوچرخه سواری، دو و میدانی، شنا) و غیره علاوه بر تقویت قوای جسمانی در نهایت پایه‌های امنیت نظامی کشور را نیز مستحکم‌تر کنند. بحث تقویت قوای جسمانی از طریق ورزش در جهان امروز می‌تواند جایگزینی برای جنگ‌های نظامی کشورها باشد بسیاری از کشورها از جمله چین، ایالات متحده و روسیه تلاش کرده‌اند تا با استفاده از فضای رویدادهای ورزشی و به طور خاص بازی‌های المپیک از این اهرم برای توسعه هژمون خود در عرصه بین‌المللی استفاده نمایند؛ مطابق تعبیر گریکس و لی (۲۰۱۳) در واقع رویدادهای ورزشی را می‌توان جایگزینی برای جنگ نامید جایی که استعاره‌های مختلف مانند "جنگ فوتبال"، "خون در آب" و "جنگ هاکی" به تقابل و رویارویی ابرقدرت‌های جهان در عرصه ورزش اشاره می‌کند.

شاید اثرگذارترین نقش ورزش در میان ابعاد نظریه کپنهاگ را بتوان در توسعه امنیت اقتصادی کشورها دید؛ کشورهای دارای اقتصاد پیشرفته مانند آمریکا یا دارای اقتصاد در حال توسعه مانند چین، برزیل و روسیه در رقابت برای کسب میزبانی ابر رویدادهای ورزشی مانند بازی‌های المپیک و جام جهانی فوتبال در دو دهه اخیر گوی سبقت را بارها از یکدیگر بوده‌اند تا در کنار توسعه فضای سیاسی این کشورها، رشد اقتصادی حوزه ورزش در نهایت به توسعه اقتصادی این کشورها منجر شود؛ از دید نمونه مطالعاتی پژوهش حاضر افزایش گردشگری (۴/۸۰) توسعه صنعت ورزش (۴/۷۹) و بازسازی و نوسازی زیرساخت‌های شهری (۴/۶۶) مهمترین شاخص‌های تقویت امنیت اقتصادی در بستر ورزش کشورها است؛ به عنوان نمونه ایالات متحده آمریکا از المپیک ۲۰۰۰ سیدنی همواره در تمامی مراسم نامزدی (بیدینگ) رویدادهای ورزشی یکی از شهرهای خود را به عنوان نامزد میزبانی بازی‌های المپیک معرفی تا علاوه بر عرضه خود به عنوان کشوری استاندارد در عرصه جهانی، به توسعه اقتصادی خود رشدی روز افزون دهد؛ کشورهای اقتصاد نوظهور و در رأس آنها چین (میزبان المپیک تابستانی ۲۰۰۸)، برزیل (میزبان المپیک تابستانی ۲۰۱۶) و جام جهانی ۲۰۱۴ فوتبال) و روسیه (میزبان جام جهانی ۲۰۱۸ فوتبال و بازی‌های المپیک زمستانی ۲۰۱۸) امروزه با استفاده از رویدادهای ورزشی خود را به عنوان یکی از مقاصد گردشگری معرفی و با استفاده از این میزبانی‌ها علاوه بر معرفی خود به عنوان شهر یا کشوری امن برای گردشگران به توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز از قبیل هتل، حمل و نقل و غیره بر اساس نیازمندی‌های آنان اقدام کرده‌اند. در واقع پخش تلویزیونی فراگیر رویدادهای ورزشی توانسته است تا ضمن معرفی جاذبه‌ها و دستاوردهای اجتماعی فرهنگی خود، مردمان جهان را به حضور و سرمایه‌گذاری مضاعف در شهر یا کشور میزبان ترغیب نمایند.

ظرفیت قدرت نرم ورزش (۴/۹۱)، توسعه منافع ملی (۴/۸۲) و رسمت شناختن کشور در عرصه بین‌الملل (۴/۵۹) مهمترین مفاهیم و کارکردهای ورزش در تقویت بعد سیاسی امنیتی از دید نمونه مطالعاتی گزارش گردید؛ پر واضح است دیپلماسی عمومی به عنوان ابزاری برای رویارویی، دوستی و صلح میان دو یا چند ملت نقش بسزایی در توسعه تعاملات دستگاه وزارت خارجه کشورها دارد و ورزش به عنوان یکی از مولفه‌های این نوع دیپلماسی، ابزاری کم‌هزینه، پرمخاطب و اثربخش در حفظ و توسعه دستاوردهای سیاسی و به تبع امنیت سیاسی یک کشور است؛ همانگونه که دیپلماسی پینگ‌پنگ در اوج دوران جنگ سرد (۱۹۷۱) موجبات "بازآزمایی ایجاد رابطه" میان چین و آمریکا گردید، ورزش بین‌المللی و به طور خاص رویدادهای بزرگ مانند جام جهانی و بازی‌های المپیک ابزاری عامه‌پسند در قطع، ایجاد و تقویت روابط سیاسی بین کشورهاست؛ همانند آنچه دوستی (۱۳۹۰) یا خیبری و همکاران (۱۳۹۴) اشاره کردند، ورزش بهترین اهرم برای بیان وضعیت یک کشور در هندسه سیاسی جهان امروز است؛ جایی که به طور نمونه ایالات متحده آمریکا با تحریم دیپلماتیک بازی‌های المپیک زمستانی ۲۰۲۲ چین نشان داد که از تصمیمات دولت چین ناراضی و در اولین گام تصمیم گرفت تا این عدم تفاهم را از تریبون ورزش به عنوان پربیننده‌ترین رویداد جهان امروز بیان کند.

ورزش و امنیت اجتماعی_فرهنگی نیز به عنوان دو مقوله گره خورده به یکدیگر موجب تقویت و گاه در تضعیف یکدیگر گام بر می‌دارند؛ از دید نمونه مطالعاتی بروز استعدادها (۴/۸۵)، افزایش نشاط اجتماعی (۴/۷۹) و ارتقاء سلامت روانی و اجتماعی (۴/۷۲) به ترتیب مهمترین مفاهیم اثرگذار ورزش در توسعه و تقویت امنیت اجتماعی است؛ ورزش به عنوان زبان مشترک همه مردم دنیا بستری مناسب برای بروز استعدادها نهفته و آشکارسازی ظرفیت‌های اجتماعی است؛ به عنوان نمونه جوامع سیاه‌پوست و کشورهای جامائیکا و کنیا همواره در مسابقات دو سرعت (۱۰۰ و ۴۰۰ متر) بازی‌های المپیک بر سکوی قهرمانی قرار گرفته و از این طریق توانسته اند هویت و فرهنگ خود را به عنوان ملتی ورزشی معرفی نمایند؛ همانگونه که خیبری و همکاران (۱۳۹۴) اشاره کردند حضور ستارگان دورگه آفریقایی مانند پوگبا، مکه له له و زیدان در تیم ملی فرانسه خود گواهی دیگر بر این مدعا است؛ نشاط اجتماعی دیگر مفهوم نهفته در ورزش بود که نمونه آنرا می‌توان در صعود تیم ملی ایران به جام جهانی ۱۹۹۸ فرانسه دید؛ از دید یکی از مصاحبه شوندگان شادی مردمان پس از این صعود با شادی با فتح خرمشهر یکی و در ابتدا پیروزی ایران بر استرالیا در مرحله مقدماتی و در نهایت تکرار موفقیت در جام جهانی با شکست آمریکا خود دلیلی بود بر جایگاه ورزش در تقویت نشاط و سرزندگی عامه مردم بود؛ به علاوه به راحتی می‌توان متوجه شد افراد ورزشکار کمتر دچار مشکلات و مسائل روزمره زندگی شده و ورزش به واسطه هورمون‌های فیزیولوژیک مختلفی که در بدن ترشح می‌کند آستانه صبر و بردباری افراد را افزایش و در نهایت موجبات ترویج روابط صلح آمیز و آشتی میان مردمان می‌شود. بحث حضور زنان در ورزشگاه‌های ایران و تقویت نشاط ملی از این طریق را می‌توان یکی دیگر از چالش‌های امنیتی سیاسی مطرح شده در این دوره دید؛ پرواضح است نشاط زنان موجبات شادمانی خانواده و در نهایت تقویت نشاط اجتماعی شده که این موضوع می‌تواند بر لزوم استفاده از ورزش برای تزریق سرزندگی ملی و در نهایت برون رفت این بخش عظیم از اجتماع از محدودیت‌ها و محرومیت‌های ورزش اثری مضاعف بگذارد.

ورزش و رویدادهای ورزشی از یک سو به دلیل ماهیت فراگیر، تریبونی خوب برای ترویج فعالیت‌های دوستانه محیط زیست بوده و از سوی دیگر به دلیل ایجاد آلودگی‌های مختلف زیست محیطی مانند پسماندها، آلودگی‌های نوری و غیره (مانند استفاده از آفت کش‌ها در بازی‌های المپیک زمستانی ۲۰۱۰ ونکوور و از بین رفتن گونه‌های جانوری دریاچه محل احداث دهکده مسابقات) در تهیه زیرساخت‌های ورزشی می‌تواند بسیاری از گونه‌های گیاهی و جانوری را از بین ببرد؛ همان گونه که پیروس (۲۰۱۳) و دالس و سودرمن (۲۰۱۰) نیز اشاره کردند به حداقل رساندن این آثار مخرب یکی از اهداف پروژه‌های سبز در رویدادهای ورزشی است؛ کمیته بین‌المللی المپیک بارها به کمیته‌های برگزارکننده این مسابقات هشدار داده است که سبزشویی را جایگزین فعالیت‌های حفظ محیط زیست نکرده و

شهرهای میزبان تلاش کنند تا با استفاده از خلاقیت و فناوری حداقل آسیب را به طبیعت وارد نمایند. به نظر می‌رسد از دید نمونه مطالعاتی تدوین چارچوب و قوانین برای تبیین و بازتعریف کارکرد ورزش در تقویت امنیت محیط زیست (۴/۸۸) و در ادامه استفاده از قهرمانان ملی نخبه در قالب سفیران حفظ محیط زیست (۴/۶۴) و در نهایت استفاده از تجارب سایر کشورها مانند استرالیا (المپیک سبز ۲۰۰۰ سیدنی)، انگلستان (المپیک سبز ۲۰۱۲ لندن) و غیره بتوانند کارگشای بسیاری از مسائل و مصائب محیط زیستی باشد؛ در واقع ورزش به واسطه ماهیت همه پسند خود بستری مناسب برای انعکاس رویدادهای دوستداران زیست محیطی است؛ در سال‌های اخیر استفاده از نمادهای مختلف حیوانات برای فدراسیون‌های مختلف ورزشی کشور، استفاده از طرح یوزپلنگ بر روی پیراهن تیم ملی در جام جهانی ۲۰۱۸ روسیه و سایر فعالیت‌ها از سوی کمیسیون محیط زیست کمیته ملی المپیک و وزارت ورزش و جوانان اقداماتی ارزنده و در عین حال دفعی است که نیاز به ارائه چارچوب و ریل‌گذاری از طریق آیین‌نامه‌ها و مقررات مختلف می‌تواند به بازتعریف جایگاه ورزش در تقویت امنیت زیست محیطی کمک شایانی نماید. به نظر می‌رسد با ارائه الگوی شماتیک جایگاه ورزش در تقویت امنیت ملی کشورها به خوبی می‌توان دریافت که جهان امروز از ورزش به عنوان پدیده مدرن، باز، فراگیر و همگی پسند در راستای توسعه اهداف امنیتی جوامع بهره می‌برد لذا پیشنهاد می‌گردد:

- بمنظور ادبیات سازی و آشنا نمودن نهادهای امنیتی کشور از جمله شورای عالی امنیت ملی، وزارت اطلاعات و غیره با مقوله ورزش، هریک از ابعاد پنج گانه نظریه کپنهاگ در پژوهشی مجزا مورد بررسی قرار گیرد.
- با توجه به یافته‌های پژوهش مطالعه الگوهای موفق در زمینه استفاده از ورزش در تامین امنیت در کشورهای پر آشوب ورزشی مانند انگلستان و آلمان می‌تواند راهگشای بسیاری از چالش‌های امنیتی - سیاسی ورزش جمهوری اسلامی ایران باشد.
- تدوین مقررات و آیین‌نامه‌ها در کنار تضمین ضمانت و اهرم‌های اجرایی با مشارکت دستگاه‌های مربوطه از جمله وزارت ورزش و جوانان و سازمان حفاظت از محیط زیست برای استفاده از فضای ورزش در توسعه برنامه‌های پایداری زیست محیطی
- تلاش برای کسب میزبانی رویدادهای مختلف ورزشی بویژه رویدادهای قاره‌ای مانند بازی‌های آسیایی به منظور توسعه گردشگری ورزشی کشور و در نهایت تامین پایدار اقتصاد غیر نفتی
- استفاده از فضای ورزش به عنوان محیطی امن، باز و آزاد برای بروز استعدادها و نهفته در قالب رویدادها و مهارت‌های ورزشی مختلف از جمله تهیه برنامه‌های تلویزیونی مختلف و غیره
- تدوین برنامه‌های فرهنگی با رویکرد ورزشی خارجی و معرفی جمهوری اسلامی به عنوان کشوری در حال توسعه با جذابیت‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی و زیست محیطی

منابع

۱. اختیاری، ن، عیدی، ح و شعبانی مقدم، ک. (۱۳۹۷). تبیین عوامل اثرگذار بر توسعه فرهنگ محیط زیست در ورزش، نشریه پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزشی، شماره ۲۶، صص: ۶۷-۵۷
۲. اسکو، و و شجاعی، م. (۱۳۹۴). ورزش یک تفریح یا صنعت پرسود، همایش ملی علوم ورزشی نوین ورزش حرفه‌ای و ارتقا تندرستی، دانشگاه گنبد کاووس
۳. آنت، ز، سجادی، ن و خبیری، م. (۱۳۹۲). ارتباط ملی‌گرایی مصرفی با تجمل‌گرایی، پذیرش فرهنگی و تهدید ادراک شده اقتصادی در رازیایی کالاهای ورزشی داخلی و خارجی، نشریه پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزشی، شماره ۵، صص: ۱۱-۵
۴. بختیاری، حسین و صالح‌نیا، علی (۱۳۹۷). اولویت بندی تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP)، نشریه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی (مطالعات راهبردی جهانی شدن)، شماره ۲۷، صص: ۲۷۷-۲۵۵
۵. بهرامی، ز و عراقچی، ع. (۱۳۹۶). تهدیدات جدید امنیتی رژیم صهیونیستی، نشریه ساست دفاعی، شماره ۹۸، صص: ۱۲۷-۱۶۲

۶. خیریری، م، سجادی، ن، علیدوست، ا و شریعتی، م. (۱۳۹۴). جنبش المپیک یا جنبش دیپلماتیک؛ نقش ورزش در توسعه روابط بین الملل کشورها، نشر تیک تاک، تهران
۷. دوستی، م. (۱۳۹۲). علل ورود سیاسیون به ورزش، رساله دکتری دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تهران
۸. شریعتی، م و ناظمی، م. (۱۳۹۶). طراحی مفاهیم فرهنگ صلح ساز ورزش
۹. علیدوست قهرخی، ا، جلالی فراهانی، م و نادران، ا. (۱۳۹۰). موانع توسعه تعاونی های ورزشی در ورزش حرفه ای جمهوری اسلامی ایران با تاکید بر سیاست های کلی اصل ۴۴، نشریه مدیریت ورزشی، شماره ۱۰، صص: ۴۱-۵۶
۱۰. قربانپور، علی و قربانپور، محمد. (۱۳۹۷). مفهوم امنیت ملی و نقش قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در تأمین آن، اثر برگزیده جشنواره علمه جعفری (ره)، انجمن پژوهش های علوم اجتماعی ایران
۱۱. مبینی کشه، ز، یزدانی، ع و امید، ع. (۱۳۹۷). تارشنگری جهانی و امنیت بین الملل؛ بر اساس مکتب کپنهاگ، نشریه امنیت پژوهشی، شماره ۶۳، صص: ۹۱-۱۲۰
۱۲. نظام دوست، ح. (۱۳۹۲). توسعه درآمدزایی و تداوم فعالیت های ورزشی و اقتصادی باشگاه های ورزشی و بازار سرمایه، ماهنامه بورس، شماره ۱۰۴، ص: ۷۱
۱۳. نیکو، ح و سویلی، م. (۱۳۹۶). جایگاه برنامه هسته ای ایران در دکتترین امنیت رژیم صهیونیستی، نشریه مطالعات روابط بین الملل، شماره ۳۷، صص: ۱۷۱-۱۳۷
۱۴. هلمت، ن، رضایی نژاد، ر، همتی نژاد، م و صلاح، د. (۱۳۹۴). ارتقای رسالت و کارکرد ورزش جهت کاهش اثرات زیستی جنگ (مطالعه در عراق)، نهمین همایش بین المللی تربیت بدنی و ورزش، پژوهشگاه تربیت بدنی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
۱۵. Allen Pigman, G., & Simon Rofe, J. (۲۰۱۴). Sport and diplomacy: an introduction. *Sport in Society*, ۱۷(۹), ۱۰۹۵-۱۰۹۷.
۱۶. Castro, A. S. (۲۰۱۳). South Africa's Engagement in Sports Diplomacy: The Successful Hosting of the ۲۰۱۰ FIFA World Cup. *The Hague Journal of Diplomacy*, ۸(۳-۴), ۱۹۷-۲۱۰.
۱۷. Cleland, J., & Cashmore, E. (۲۰۱۸). Nothing will be the same again after the Stade de France attack: Reflections of association football fans on terrorism, security and surveillance. *Journal of Sport and Social Issues*, ۴۲(۶), ۴۵۴-۴۶۹.
۱۸. Culley, J. M. (۲۰۱۱). Use of a computer-mediated Delphi process to validate a mass casualty conceptual model. *Computers, informatics, nursing: CIN*, ۲۹(۵), ۲۷۲.
۱۹. Dmytro, K., Oksana, S., Olha, K., Yuriy, Y., Igor, K., Valentin, B., & Nataliia, H. (۲۰۲۰). Enhancing physical fitness of future national security personnel of Ukraine using team sports.
۲۰. Dolles, H., & Söderman, S. (۲۰۱۰). Addressing ecology and sustainability in mega-sporting events: The ۲۰۰۶ football World Cup in Germany. *Journal of Management & Organization*, ۱۶(۴), ۵۸۷-۶۰۰.
۲۱. Giulianotti, R., & Klauser, F. (۲۰۱۰). Security governance and sport mega-events: Toward an interdisciplinary research agenda. *Journal of Sport and Social issues*, ۳۴(۱), ۴۹-۶۱.
۲۲. Grix, J., & Lee, D. (۲۰۱۳). Soft power, sports mega-events and emerging states: The lure of the politics of attraction. *Global society*, ۲۷(۴), ۵۲۱-۵۳۶.
۲۳. Houlihan, B., & Giulianotti, R. (۲۰۱۲). Politics and the London ۲۰۱۲ Olympics: the (in) security Games. *International Affairs*, ۸۸(۴), ۷۰۱-۷۱۷.
۲۴. Hung, H. L., Altschuld, J. W., & Lee, Y. F. (۲۰۰۸). Methodological and conceptual issues confronting a cross-country Delphi study of educational program evaluation. *Evaluation and program planning*, ۳۱(۲), ۱۹۱-۱۹۸.

۲۵. Mallen, C., Stevens, J., & Adams, L. J. (۲۰۱۱). A content analysis of environmental sustainability research in a sport-related journal sample. *Journal of Sport Management*, ۲۵(۳), ۲۴۰-۲۵۶.
۲۶. Murray, S. (۲۰۱۸). *Sports diplomacy: Origins, theory and practice*. Routledge.
۲۷. Okhrimenko, I., Hrebenuk, M. O., Borovyk, M. O., Krasnopolskyi, M. M., Rodionov, M. O., Kuzenko, Y. I., & Korak, Y. O. (۲۰۲۱). Sport classes as effective means for psychophysical health improvement of representatives of the security and defense sector. *Wiadomości Lekarskie*, ۷۴(۵), ۱۱۴۲-۱۱۴۶.
۲۸. Preuss, H. (۲۰۱۳). The contribution of the FIFA World Cup and the Olympic Games to green economy. *Sustainability*, ۵(۸), ۳۵۸۱-۳۶۰۰.
۲۹. Ratten, V. (۲۰۱۹). Introduction: Sport Technology and Innovation. In *Sports Technology and Innovation* (pp. ۱-۱۸). Palgrave Macmillan, Cham.
۳۰. Riordan, J. (۲۰۰۷). The impact of communism on sport. *Historical Social Research/Historische Sozialforschung*, ۱۱۰-۱۱۵.
۳۱. Varanasi, U. P. (۲۰۱۷). *Research on Environmental Scarcity and Conflict*. Anish Kumar Verma, ۴۹.